پیکره
دوره ۱۴، شماره ۴۱، پاییز ۱۴۰۴ صفحه ۱تا۱۸

مقاله پژوهشی

تحلیل بصری نظام نوشتاری در تمبرهای دورهٔ پهلوی

سمانه احمدی[۱]؛ امیر فرید[۲]

۱.هیات علمی گروه هنر، دانشکده علوم انسانی و هنر، دانشگاه ملی مهارت، تهران، ایران.
۲. نویسنده مسئول، دانشیار گروه ارتباط تصویری، دانشکده هنرهای تجسمی، دانشگاه هنر اسلامی تبریز، تبریز، ایران.
Email: a.farid@tabriziau.ac.ir

تاریخ دریافت: ۱۴۰۳،۸،۲۲ تاریخ بازنگری: ۱۴۰۴،۲،۱۷ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۴،۳،۴

چکیده

مقدمه: عناصر تصویری و نظام نوشتاری در تمبرهای دوره سلطنت پهلوی، انعکاس‌دهندهٔ نمادهای فرهنگی- ایدئولوژیکی و حاکی از روابط سیاسی، اقتصادی و اجتماعی آن دوران هستند. هدف پژوهش تحلیل نظام نوشتاری (زبان- ساختار) در تمبرهای دورهٔ پهلوی و ارزیابی عوامل تأثیرگذار بر روی نظام نوشتاری آن بوده و در راستای بیان هدف در پی پاسخ به پرسش‌های مطروحه است؛ نظام نوشتاری در تمبرهای سلطنت پهلوی اول و دوم به چند دسته تقسیم می‌شود؟ ویژگی‌های ساختاری نظام نوشتاری (خط- نوشتار) در تمبرهای دورهٔ پهلوی شامل چه مواردی است ؟

روش پژوهش: پژوهش حاضر بر پایهٔ روش توصیفی- تحلیلی و با تأکید بر ساختار نظام نوشتاری تمبرهای دورهٔ پهلوی است. جامعهٔ آماری هدفمند و منتخب بوده که ۵ نمونه تمبر از دورهٔ پهلوی اول و ۲۱ نمونه تمبر از دورهٔ پهلوی دوم انجام شده است. داده‌ها بر مبنای منابع کتابخانه‌ای و گزینش بر تمبرهای این دوره است.

یافته‌ها: در تمبرهای این دوره از خطوط نستعلیق، شکستهٔ نستعلیق، نسخ ایرانی، ثلث و کوفی در عبارات فارسی و فونت‌های تایمز و هلوتیکا برای عبارات لاتین استفاده شده‌است. در برخی موارد، کاربرد حروف و عبارات لاتین بر فارسی مقدم بوده و در مناسباتی به‌ویژه در عرصهٔ بین‌الملل صرفاً با تنوع ساختاری از بابت کاربرد فونت‌های لاتین مواجه هستیم. در این دوره -پهلوی دوم- برتری ترکیب‌بندی غیرقرینه بر ترکیب‌بندی قرینه در ساختار نوشتار وجود داشته و همچنین به‌دلیل غیرقرینه بودن در ساختار عناصر تصویری و نوشتاری، فضای مثبت و منفی، تعادل و توازن و گردش چشم در برخی تمبرها مشاهده نمی‌شود.

نتیجه‌گیری: تمبرهای دورهٔ پهلوی اول برمبنای اصول زیبایی‌شناسانه ساده و عدم تنوع در ساختار نوشتار بنا نهاده شده‌اند؛ اما در دورهٔ پهلوی دوم به طراحی نوشتار تمبرها نگاه ویژه‌ای شده و طراحی و کیفیات بصری نوشتار در تمبرها ارتقاء یافته است. بهره‌گیری تمام فضای تمبر با عنصر نوشتار به منزلهٔ به رسمیت شناختن این عنصر بصری است که در بخشی از تمبرهای این دوره مشاهده می‌شود. همچنین استفاده از خطوط ایرانی مانند شکسته‌نستعلیق جزو ویژگی‌های منحصربه‌فرد این دوره در طراحی تمبر است. این عوامل سبب حالت‌های نوشتاری متنوع و بارزی در جهت ساختار، کاربرد حروف و گریدبندی در طراحی تمبرها شده است.

کلیدواژه

تمبر، نظام نوشتاری، پهلوی اول و دوم، تحلیل بصری

ارجاع به این مقاله: احمدی، سمانه و فرید، امیر. (۱۴۰۴). تحلیل بصری نظام نوشتاری در تمبرهای دورهٔ پهلوی. پیکره، ۱۴(۴۱)، ۱-۱۸.
DOI: https://doi.org/10.22055/PYK.2025.20060

©2025 by the Authours.This article is an open access article distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Atribution-NonCommercial 4.0 International (CC BY-NC 4.0 license)
https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0

مقدمه و بیان مسئله

تمبر در قالب زبان تصویری، همانند یک رسانهٔ بین‌المللی بدون مرز که وابسته به ترجمه نیست، قابلیت خوانش در جوامع مختلف بشری را دارد. قدرت پیام‌رسانی و ایجاد ارتباطات به‌واسطهٔ تمبر، نه تنها به مرزهای یک کشور محدود نمی‌شود؛ بلکه در حیطهٔ زندگی انسان‌ها با فرهنگ‌های متفاوت و در سطوح گوناگونی از دانش آن‌ها نیز دارای محدودیت نیست. تمبرها حاوی اطلاعاتی هستند که اتفاقات و حوادث سیاسی، فرهنگی و اجتماعی ملت خود را با زبانی نانوشته در جوامع و فرهنگ‌های مختلف اقصاء نقاط جهان ارائه می‌دهند. با مطالعه پیرامون متون تصویری و به‌ویژه نظام نوشتاری در تمبرها می‌توان به موضوعیت و ماهیت تمبرها دسترسی پیدا کرد. آنچه که در این پژوهش مدنظر است تحلیل نظام نوشتاری تمبرهای دورهٔ پهلوی اول و پهلوی دوم است که از منظر ساختاری و بر پایهٔ شیوهٔ توصیفی- تحلیلی از بین جامعهٔ آماری هدفمند و منتخب بررسی می‌شود. در این فرآیند، ابتدا مراحل جامعهٔ آماری مربوط به مشخصات و تجزیه نوشتاری تمبرهای دو دورهٔ سلطنت پهلوی به تفکیک در جدول‌های مستقل انجام و سپس بر مبنای این داده‌ها، توصیف‌های مقدماتی هر یک از نمونه‌ها و سپس تحلیل نهایی آن‌ها انجام می‌پذیرد. هدف از تدوین این مقاله، شناسایی چگونگی به‌کارگیری نوشتار در یکی از رسانه‌های کاربردی در دورهٔ پهلوی است. پرسش‌های مطروحه از سوی نگارندگان که در صدد پاسخگویی به آن‌ها در راستای این پژوهش هستند، عبارت است از: نظام نوشتاری در تمبرهای سلطنت پهلوی اول و دوم به چند دسته تقسیم می‌شود؟ ویژگی‌های ساختاری نظام نوشتاری (خط- نوشتار) در تمبرهای دورهٔ پهلوی شامل چه مواردی است و عوامل تأثیرگذار بر روی آن چیست؟

روش پژوهش

پژوهش حاضر بر پایهٔ توصیفی- تحلیلی و با تأکید بر ساختار نظام نوشتاری انجام خواهد یافت. جامعهٔ آماری پیش رو در این تحقیق با احتساب ۵ نمونه از تمبرهای دورهٔ پهلوی اول و ۲۱ نمونه از دورهٔ پهلوی دوم به‌گونه‌ای از بین جامعه آماری گسترده از سوی نگارندگان انتخاب شده است. کم بودن تعداد جامعه آماری از تمبرهای دوره پهلوی اول به این دلیل است که صرفا تحلیل تمبرهای دوره پهلوی دوم مدنظر نگارندگان بوده و همچنین تمبرهای این دوره از لحاظ تعداد، دارای تنوع کم و دارای نمونه های مشابه هستند. لازم به توضیح است هدفمندی انتخاب از بابت کارکرد و وسعت سطح به‌کارگیری نظام‌های نوشتاری در تمبرها بوده است. تحلیل نظام نوشتار در تمبرها در یک جدول مربوط به دورهٔ پهلوی اول و به‌دلیل تنوع نمونه‌ها در سه جدول مربوط به پهلوی دوم، از لحاظ ریخت و نحوهٔ ساختار نوشتار صورت گرفته است. همچنین از لحاظ تقسیم‌بندی نوع زبان فارسی یا لاتین؛ مشتمل بر (کلمه، حرف، عبارت، عدد) تجزیه و تحلیل شده و همچنین بر مبنای نحوهٔ ساختار (خط- نوشتار) در تصاویر مربوطه به هر یک از تمبرها تجزیه انجام شده است. در انتهای جدول‌های مربوط به هر دوره نیز، مرحلهٔ توصیف و تحلیل مربوط به هر تمبر آورده شده است.

پیشینه پژوهش

در زمینهٔ معرفی و تحلیل تمبرها، تا به‌حال مطالبی نوشته شده، اما هیچکدام از این موارد با تأکید و ریزبینی در ساختار نوشتاری تمبرها نبوده است؛ گرچه در زمینهٔ نظام‌های نوشتاری منابعی موجود است که در ادامه بدان‌ها خواهیم پرداخت؛ اما این موارد در تحلیل تمبرها استفاده نشده و این مورد وجه تمایز با مواردی است که بیان

خواهد شد. «جلودار» (۱۴۰۲) در مقاله «بررسی تطبیقی تمبرهای پستی جانوری در حال انقراض ایران و جهان بر مبنای فهرست (IUCN) (بررسی موردی هشت گونه جانوری)» اذعان می‌دارد ایران با وجود برخورداری از پیشینه کهن در حوز هنرهای تصویری و ازجمله پیشگامی در انتشار تمبرهای پستی، در استفاد هوشمندانه از این ظرفیت هنری و فرهنگی در راستای اثرگذاری بر مردم و حاکمیت، برای حفاظت اثربخش از گونه های طبیعی، از بعد کمی و نیز دامنه انتشار تمبرهای پستی گونه های جانوری، جایگاه شایسته ای ندارد. چنانکه در حد فاصل سالهای ۱۳۲۰تا ۱۴۰۰ ه.ش فقط سه تمبر با موضوع گونه های جانوری در خطر انقراض ایران منتشر شده است. «احمدیان و زنگی» (۱۴۰۳) در مقالهٔ «بررسی ظرفیت‌های بصری حروف فارسی در نشان‌های نوشتاری فرهنگی (مطالعهٔ موردی: آثار دههٔ ۵۰ تا ۹۰ خورشیدی)» اینگونه اشاره می‌کند که قابلیت و شخصیت بصری حروف فارسی در نشان‌های نوشتاری بر اساس معنا و محتوا شکل می‌پذیرد؛ به‌گونه‌ای صورت حروف همانند ظرفی برای محتوای آن در فرآیند طراحی دچار دگرگونی ساختاری و فرمی در ریخت می‌شود و این دگرگونی‌ها علاوه بر جست و جوی زیبایی‌شناسانهٔ فرمی، به‌دنبال همخوان‌سازی با نوشتار و فرم با معنا و محتواست. «محمودی و یزدانی» (۱۴۰۰) در مقالهٔ «تحلیل گفتمان تمبرهای پستی با موضوع فرهنگی در دو دورهٔ پهلوی و جمهوری اسلامی ایران»، اینگونه استنباط کرده‌اند که در تمبرهای فرهنگی و سیاسی همواره مؤلفه‌های گفتمانی در رابطه‌ای مستقیم با قدرت و ایدئولوژی هستند و با توجه به این ساختار می‌توان اشاره کرد که گفتمان غالب در دوران پهلوی، حول گفتمان باستان‌گرایی، قدرت شاه و بازتولید هویت‌های فرهنگی و ملی در قالبی نوین شکل گرفته و در دورهٔ جمهوری اسلامی گفتمان بر محوریت اسلام، شهادت و حفظ ارزش‌های اسلامی و انقلابی بنا شده است. «فتحی و همکاران» (۱۳۹۹) در مقالهٔ «انعکاس تحولات تاریخی، سیاسی، اقتصادی، فرهنگی و اجتماعی ایران در تمبرهای دورهٔ رضاشاه پهلوی (۱۳۰۴-۱۳۲۰ش)» میزان انعکاس تحولات تاریخی، سیاسی، اقتصادی، فرهنگی و اجتماعی ایران در تمبرهای این دوره را با روش توصیفی تحلیلی بررسی کردند و به این مطلب دست یافته‌اند که رویدادهای سیاسی بیش از سایر مضامین در تمبرهای این دوره لحاظ شده است. مضامینی چون تغییر لباس و فرهنگ در تمبرها عینیت یافته و مضامین تاریخی و اقتصادی کمتر در تمبرهای این دوره نمایان است. «رحیمی و فتحی» (۱۳۹۶) در مقالهٔ «تاریخ در قاب تمبرهای دورهٔ نخست حکومت محمدرضا پهلوی با تکیه بر آمار» خاطرنشان می‌کنند که اهداف سیاسی و اعلام دستاوردهای سلسلهٔ پهلوی، مهمترین هدف از چاپ تمبر در آن دوران بوده و این اهمیت و ارجحیت به‌حدی بود که به ظهور نمادهای طبیعت و فرهنگ و هنر ایرانی فرصت ارائه را نداد و صرفاً تمبر، به یک هدف صرف تبلیغاتی جهت اعمال نظام دستگاه حاکمیت بوده است. آنچه که در این پژوهش بر خلاف سایر پژوهش‌ها انجام می‌شود این است که نگارندگان در پی تحلیل نظام نوشتاری تمبرهای دوره پهلوی دوم هستند و نظام نوشتاری (زبان- ساختار) در تمبرهای این دوره را مورد ارزیابی قرار داده و حتی نوشتار را به عنوان عنصر بصری تاثیرگذار در سه دسته مورد تحلیل قرار داده‌اند.

مبانی نظری

نوشتار کنشی است که به‌واسطهٔ آن بیان ناپایدار و گریزان زبانی به بیانی پایدار، دارای ثبات و مستحکم تبدیل می‌شود. بدون نگرانی از اینکه تولیدات زبانی مشمول زمان، مکان و محدودیت‌های حافظه شوند، می‌توان به حیات آن‌ها به‌واسطهٔ نوشتار استمرار بخشید. نوشتار، نظام گفتاری را به نظام دیداری تبدیل می‌کند. نوشتار در سطح آثار گسترده می‌گردد و بنابراین می‌توان آن را نوعی «سپهر- نشانه»[1] نامید. این سپهر- نشانه دارای استراتژی‌هایی

است از جمله: گزینش و برجسته‌سازی؛ علائم نقطه‌گذاری؛ علائم کوچک یا بزرگ‌نمایی؛ چینش مکانی؛ آثار و ردپای گفته‌پرداز؛ امکان ترکیب با ژانر دیگری مثل نقاشی؛ پیروی از ویژگی‌های حسی- حرکتی (دخالت بدن و دست و حرکت قلم بر روی کاغذ) به‌همین دلیل ویژگی جسمانه‌ای وجود دارد؛ ثبت و رجوع به آن؛ با توجه به تمام این ویژگی‌ها دیگر نمی‌توان کنش نوشتاری را محدود به انتقال اطلاعات و ارتباط دانست. کنش نوشتاری نوعی حضور یا فرآیندی است که درآن حضور با همه شرایط شکل‌گیری اتفاق می‌افتد (شعیری، ۱۳۹۱، ۱۲۶). «به‌دنبال فرآیند نشانه‌ای بودن نوشتار و گویش منحصربه‌فرد آن می‌توان اذعان کرد؛ به‌طور تقریبی همه خطوط و به تناسب آن مشتقات حاصل از آن، ملهم و مستخرج از اشکال هندسی یا اشکال حاضر در طبیعت هستند که به منزله پیکری در شکل‌های متفاوت و گوناگون ارائه می‌شوند» (احمدیان و زنگی، ۱۴۰۳). «در راستای شناخت این فرآیند، ابزارهای بصری در سنجش نوشتار و حروف وجود دارند که می‌توان آن‌ها را در غالب شاخصه‌های مرتبط با شناخت نظام نوشتاری مورد کنکاش قرار داد و شاکله‌های اصلی نوشتار را بر مبنای آن در اثر تجزیه و تحلیل نمود. «این ابزارهای بصری شامل: ۱. چارچوب: هر یک از کاراکترهای نوشتاری، مانند یک اثر هنری تکمیل شده‌ای هستند که تمام کیفیت‌های تجسمی را در خود دارند که نمی‌توانند آزادانه در اطراف کاراکتر حرکت کنند و ملزم هستند که در یک چارچوب محدود منعکس شوند» (طاهری، ۱۳۹۷، ۱۸). «کیفیات بصری نظیر تعادل، توازن، چرخش بصری و فضای مثبت و منفی و غیره ... در جهت این چارچوب معنادار می‌شوند. ۲. فضای مثبت و منفی: کاراکترهای موجود در نظام‌های نوشتاری، در محدودهٔ چارچوب بصری فرم و بدنهٔ اصلی کاراکتر همراه با نقطه‌ها بر حسب فضای مثبت و منفی آن سنجیده می‌شود. ۳. خط کرسی: خط افقی مستقیم است که کاراکترها بر روی آن مستقر می‌شوند و در صورت آنالیز فرم‌های تایپی و کیفیت‌های بصری نظیر چرخش بصری، تعادل و توازن کاراکترها نقش مهمی را ایفاء می‌کند. گرید: شبکه‌ای از خطوط عمودی، افقی و مایل است که یکدیگر را قطع می‌کند و به‌عنوان خطوط راهنما و خط‌کشی مناسب در طراحی کاراکتر به‌کار گرفته می‌شود» (طاهری، ۱۳۹۷، ۲۴-۱۸). در مقالهٔ پیش‌رو نظام نوشتاری در کنار نظام تصویری کلیدواژه اصلی خواهد بود. بدین معنا که کلیهٔ حرف‌ها و عددهای به‌کار رفته در تمبرها، به دور از نوع خط و عیار آن در محدودهٔ نظام نوشتاری گنجانده می‌شود و دیگر عوامل بصری در تصویر جزو نظام تصویری به‌حساب می‌آید.

دورهٔ پهلوی

۱. تمبرهای دورهٔ پهلوی اول (رضاشاه): «پس از انقراض سلسلهٔ قاجار، سلسلهٔ پهلوی در سال ۱۳۰۴ ش. تثبیت شد و رضاشاه، اولین پادشاه سلسلهٔ پهلوی بر تخت سلطنت جلوس کرد. در دوران سلطنت وی یازده سری تمبر رسمی و یازده سری تمبر موقتی منتشر شد. ته نقش تمبرها در این دوره، مبتنی بر عبارت دولت شاهنشاهی ایران است. اختصاص داشتن تصاویر شاه به تمبرهای دورهٔ پهلوی از بارزترین ویژگی‌های تمبرهای آن عصر بوده است. همراه این تصاویر نیز، برنامه‌های اصلاحات اقتصادی و اجتماعی شاه نقش بسته است» (بین آبادی و همکاران، ۱۳۹۷، ۸۳). «در مجموع، در طی دوران ۱۶ ساله حکومت وی در ایران، ۲۴ سری تمبر پستی، برابر با ۲۷۱ قطعه تمبر به جریان پستی کشور ورود پیدا کرد. این تمبرها در چاپ خانه تهران مجلس، هلند و سوئیس به طبع رسیدند» (نوین فرح بخش، ۱۳۸۰، ۸۸- ۱۰۴). «در دورهٔ حکومت رضاشاه، تبلیغ فضای سیاسی حاکم بر کشور، موضوعیت اصلی را در شکل‌گیری تصویر بر روی تمبرها ایجاد کرد و پرداختن به این موضوع سایر موضوعات (اقتصادی، فرهنگی و اجتماعی) را تحت‌الشعاع قرار داد. مضامین کلی تمبرهای منتشره در این دوره تمبرهای

«سورشارژ»[۲] قاجار؛ تمبرهای مالیاتی احمدشاه؛ تمبرهای شیرخورشیدی مشروطه؛ تمبرهای تصویری رضاشاه با تاج و کلاه و ستون؛ تمبرهای پست هوایی؛ تمبرهای یادگاری؛ تمبرهای مناسبتی» (فتحی و همکاران، ۱۳۹۹).

۲. تمبرهای دورهٔ پهلوی دوم (محمدرضاشاه): «پس از سقوط رضاشاه و جانشینی فرزندش محمدرضاشاه پهلوی در سال ۱۳۲۱ ش. نخستین گام برای نشر تمبر با معرفی شاه جدید و تقدیر از دستاوردهای شاه قبلی انجام شد» (رحیمی و فتحی، ۱۳۹۶). «تلاش برای اثبات و تبلیغ حکومت محمدرضا شاه و تقویت مسند قدرت وی، از طریق تصاویر انتخابی موجود در تمبرهای آن دوره به‌خوبی نمود پیدا کرد. هدف دستگاه حکومتی از این اقدام، غلبه بر بحران‌های موجود و دست‌یافتن به ثبات سیاسی در کشور ایران و منطقه بود. اختصاص اکثریت تمبرها به تصویر شاه و دستاوردهای دوران پدرش به‌عنوان یک عنصر تصویری تبلیغاتی در عرصه بین‌الملل نمود پیدا کرد. در عصری که نامه، عمومی‌ترین وسیله اطلاع رسانی در بین قلمروهای حکومتی محسوب می‌شد و این عمل وجه تبلیغاتی صرف را برای شاه و خاندان پهلوی در فراسوی مرزها به‌همراه داشت» (رحیمی و فتحی، ۱۳۹۶). «به‌طور کلی از لحاظ موضوعیت، تمبرهای دورهٔ پهلوی دوم (محمدرضاشاه) را می‌توان در دسته‌های متنوعی طبقه‌بندی کرد: ۱. موضوعات سلطنتی: مراسم تاجگذاری، تصاویر شاهان، سکه، نقوش برجسته، ابنیه تاریخی و ... . ۲. موضوعات ملی و مناسبتی: بزرگداشت مشاهیر ایران و جهان، لباس‌هاس محلی، پرچم، مناسبت‌های خاص در غالب روز، هفته، ماه و سال (نوروز) و ...» (محمودی و یزدانی، ۱۴۰۰). «۳. موضوعات سیاسی: مراسم تاجگذاری، انقلاب سفید، دیدار با سران سیاسی سایر کشورها، سالگرد نجات آذربایجان و ... . ۴. موضوعات اقتصادی: توسعه دکل‌های نفتی، کنگره جهانی جنگلبانی، توسعه صنعت مخابرات و ... . ۵. موضوعات فرهنگی: مبارزه با بیسوادی، جشنواره فیلم، هفته کتاب و ... . ۶. سایر موضوعات: کنفرانس‌های بین‌المللی، رویدادهای بین‌المللی، روز جهانی یونسکو ،حفظ پرندگان مهاجر، ریشه کنی مالاریا، انستیتو بررسی آفت و بیماری‌های گیاهی و ...» (گلشن، ۱۳۹۵). به‌دلیل کثرت، تنوع و گوناگونی مضامین تمبرها در دورهٔ پهلوی دوم تنها به اختصار از آن‌ها در هر دسته عنوان می‌شود.

تحلیل نوشتار تمبرهای پهلوی اول (رضاشاه)

برای تحلیل تمبرهای پهلوی اول نگارندگان در گام نخست ۵ نمونه از تصاویر تمبرهای منتخب را از بین تمبرهای این دوره جهت تجزیه ساختار خطی در جدول ۱توصیف نمودند. سپس با ترسیم خطوط راهنما و نشانگرهای تجزیه (ساختار خطی)، محدودهٔ نوشتار بر روی هر یک از نمونه‌ها مشخص گردید. در تجزیهٔ ساختار خطی هر یک از تمبرها، نظام نوشتاری برحسب موضوع (فرهنگی، سیاسی، اجتماعی و غیره .../ سال انتشار/ نوع زبان (فارسی، لاتین)/ عبارات (حرف، کلمه، نشان نوشتاری، جمله/ قیمت/ نوع نوشتار (خط، فونت)/ دسته‌بندی و مکان‌یابی آن‌ها در تصویر انجام شد. سپس در مرحلهٔ توصیف و توضیح تمبر (ساختار کیفی عناصر بصری نوشتار) در کلیت با ساختار تمبر اعم از نوشتار و تصویر آن‌ها مورد بررسی قرار گرفت. در واقع تحلیل آثار بر پایهٔ ردیابی ریختی و فرمی نوشتار و چگونگی جای‌گیری آن در محدود تمبرها خواهد بود. پژوهشگران این نکته را خاطرنشان می‌کنند که به‌دلیل تنوع کمی در موضوع تمبرهای دورهٔ اول پهلوی در جامعه آماری تنها به‌موضوع سیاسی بسنده کرده‌اند. همانگونه که اشاره خواهد شد، دلیل این تعداد در انتخاب‌ها، بسندگی و تکرار این قالب در تمبرهای این دوره است. جامعهٔ آماری تهیه شده در جدول ۱ ۵ عدد مستخرج از ۸۱ عدد تمبر از این دوره است. در اینجا ابتدا

تمبرهای دورهٔ پهلوی اول که از هم از بابت تعداد و هم تنوع در گستره کمتری نسبت به پهلوی دوم هست در یک جدول آورده می‌شود.

جدول ۱. نظام نوشتاری پهلوی اول. منبع: نگارندگان.

ردیف	تصویر و ساختار خطی تمبر	توصیف و توضیح نظام نوشتاری تمبر
۱ نظام نوشتاری	 منبع: انجمن تمبر ایران، ۱۳۹۷، ۹۲. موضوع: سیاسی. شروع سلطنت پهلوی. سال انتشار : ۱۳۰۴./ عناوین(فارسی): پست ممالک محروسه ایران، خط شبه نستعلیق. قیمت: ۶ شاهی، خط شبه نستعلیق. عناوین(انگلیسی): POSTES PERSANES فونت تایمز. قیمت:.ch ۶، فونت تایمز.	تصویر شاه قاجار در وسط تمبر در کادر دایره‌ای مزین و قرینه و بر بالای آن نقش تاج است. عبارات اصلی به فارسی و انگلیسی در ترکیبی قرینه و به موازات هم در بالا و پایین تمبر قرار دارد. قیمت در چهارگوشه تمبر دارای ترکیبی قرینه متعادل و متوازن است. رعایت نسبت‌های مساوی، پراکندگی و انتشار منظم عناصر نوشتاری در این تمبر گردش چشم را به‌طور یکنواخت در کادر سبب می‌گردد.
۲ نظام نوشتاری	 منبع: انجمن تمبر ایران، ۱۳۹۷، ۹۴. موضوع: سیاسی. سری رتوشه. سال انتشار: ۱۳۰۶. عناوین(فارسی): پست دولت علیه ایران، خط نستعلیق. قیمت: ۶ شاهی، خط نستعلیق./ عناوین(انگلیسی): POSTE IRAN فونت هلوتیکا. قیمت: .ch ۶، فونت تایمز.	تصویر رضاشاه در وسط تمبر، نقشمایه‌های گیاهی تزئینی در حالتی قرینه در دو طرف تصویر شاه و تاج شاهی در بالای سر شاه است. عبارات اصلی به فارسی و انگلیسی پایین تصویر رضاشاه درترکیبی قرینه و در حالت پرسپکتیو قرار دارد. در پایین تمبر قیمت با فونت انگلیسی قرار گرفته که با قیمت تمبر در سمت راست و چپ بالای کادر ترکیب مثلثی شکل را ایجاد کرده است. قرارگیری عناصر نوشتاری در ترکیب‌بندی قرینه و جانمایی‌های موازی آن‌ها نسبت به سایر اجزاء بصری مبین تعادل و توازن در کل تمبر است.
۳ نظام نوشتاری	 منبع: انجمن تمبر ایران، ۱۳۹۷، ۱۰۴. موضوع: سیاسی و پست هوایی. سال انتشار: ۱۳۱۴. عنوان: پست هوایی دولت علیه ایران، خط نستعلیق. قیمت: ۲تومان، خط نستعلیق./ عنوان: POSTE PERSANES . فونت تایمز. قیمت: .Ts 2، فونت تایمز.	تصویر رضاشاه در سمت چپ در کادر تزیینی جداگانه و تصویر عقاب، کوه و چشم‌انداز طبیعت در کادر سمت راست است. عبارات اصلی و قیمت به فارسی در بخش راست و بالا و معادل انگلیسی آن‌ها در بخش راست و پایین قرار دارد. قیمت تمبر به فارسی و انگلیسی و قرینه در چهار طرف عبارات اصلی است. عناوین نوشتاری در کادرهای افقی بالا و پایین و قرینه با جانمایی‌های موازی مبین تعادل و توازن در مجموعه نوشتاری تمبر است.

ردیف	تصویر و ساختار خطی تمبر	توصیف و توضیح نظام نوشتاری تمبر
۴	 منبع: انجمن تمبر ایران، ۱۳۹۷، ۱۱۰. موضوع: سیاسی. عروسی محمدرضاشاه پهلوی و فوزیه. سال انتشار: ۱۳۱۸./ عناوین(فارسی): پست ایران، خط نستعلیق. قیمت: ۳۰ دینار، خط نستعلیق./ عناوین(انگلیسی):POSTE PERSANES ، فونت تایمز. قیمت: 30 D، فونت تایمز.	تصویر ولیعهد و ملکه در سمت راست و چپ تمبر و تاج شاهی بین آن‌ها در کادری افقی است. عبارات اصلی به فارسی در بخش میانی پایین وسط چین و در ترکیبی قرینه و قیمت تمبر به فارسی و انگلیسی در سمت راست و چپ تمبر جانمایی شده‌اند. عناوین نوشتاری در ساده‌ترین شکل و با نوشتاری محدود در بخش پایین تمبر جانمایی شده و عدم قرارگیری آن‌ها خارج از کادرهای منظم، بر سیال و رها بودن نوشتار تاکید دارد.
۵	 منبع: انجمن تمبر ایران، ۱۳۹۷، ۱۰۱. موضوع: سیاسی.دهمین سالگرد حکومت رضاشاه پهلوی. سال انتشار: ۱۳۱۳./ عناوین(فارسی): پست ایران، خط نستعلیق. قیمت: ۱ ریال، خط نستعلیق. عناوین(انگلیسی): POSTES PERSANES، فونت تایمز. قیمت: 1 RL.، فونت تایمز.	تصویری از پل، قطار و ریل راه آهن و تصویر ستون هخامنشی بر روی تمبر است. عبارات اصلی و قیمت تمبر به فارسی و انگلیسی در کادرهای نظام‌مند و جداگانه از راست به چپ در کنار هم در بخش پایین تمبر به صورت ممتد و منفک متمرکز شده‌اند. عناصر نوشتاری و تصویری بر روی این تمبر به تفکیک در کادرها و در قطع عمودی و افقی در کنار هم به وحدت بیان رسیده ولی در کل هیچ یک از این عناصر مبین یک ترکیب‌بندی قرینه در تمبر نیستند.

در تمبرهای مستخرج از (جدول ۱) از لحاظ خط و نظام نوشتاری، گونه‌ای مشابهت در جامعهٔ آماری دیده می‌شود. بدین معنا که نظام تصویری حاکم بر صفحه بوده و نظام نوشتاری به‌صورت محدود در توضیح برخی از این تصاویر به‌کار رفته است. به‌جز قالب‌های ثابت نوشتاری مانند قیمت (به دو زبان) و پست ایران، جمله‌های کوتاهی در تمبرها نیز به‌کار رفته که همگی با خط نستعلیق نوشته شده‌اند. همچنین شیوهٔ نستعلیق به‌کار رفته در این تمبرها همان شیوه مرسوم قاجاری است که نوشتار، گوشت‌دار و به سبک کلهر است. لازم به بیان است که عیار خط نستعلیق در نخستین نمونه‌های دورهٔ پهلوی اول نازل و خام‌دستانه بوده است. کمی کاربرد خط و نوشتار به‌عنوان عنصر بصری و تأکید بر نظام تصویری، رویه ثابت تمبرهای دورهٔ پهلوی بوده که نشان از حاکمیت هنر دورهٔ پهلوی اول را دارد.

تحلیل نوشتار تمبرهای پهلوی دوم (محمدرضاشاه)

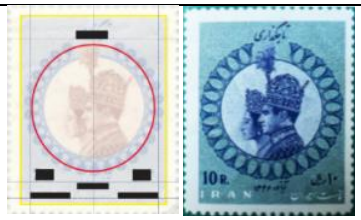
در تمبرهای پهلوی دوم، در شیوهٔ تجزیهٔ ساختار خطی و توصیف همانند جدول ۱ دورهٔ پهلوی اول عمل شده است، با این تفاوت که تمبرهای این دوره به‌دلیل تنوع و فراوانی بسیار نسبت به دورهٔ اول، در جامعهٔ آماری نگارندگان مشتمل بر جداول ۲، ۳ و ۴ و با تعداد نمونه‌های بیشتری مبتنی بر ۲۱ عدد دسته‌بندی شدند. در به‌کارگیری نوشتار در تمبرهای پهلوی دوم شاهد چند گونه حضور نظام نوشتاری در تمبرها هستیم. این دسته‌بندی بر مبنای میزان و اهمیت قرارگیری نوشتار در صفحه است. تمبرهای این دوره را می‌توان به سه گروه بزرگ تقسیم نمود ۱. نظام نوشتاری مبتنی بر نوشتار ضروری تمبرها؛ بدین معنا که جبر به‌کارگیری اداری در طراحی تمبرها یک سری نوشتار را لازم می‌داشته که نوشتار تنها به آن جهت به‌کار گرفته شده است. ۲. نظام

نوشتاری مبتنی بر خبر و اطلاع رسانی؛ در این دسته از تمبرها، گرچه تصاویر دیگر به‌جز نظام نوشتاری حاکمیت بصری بر صحنه را در اختیار دارند؛ اما نوشتار در تعامل آن تصاویر بوده و از دید معنایی و خبری، تصویر را کامل می‌کند. ۳. نظام نوشتاری مبتنی بر حاکمیت نظام نوشتار بر صفحه؛ بدین معنا که در برخی از تمبرها، نوشتار (شامل ریخت‌های نوشتاری فارسی و لاتین و اعداد)، حاکمیت بصری بر صفحه را در اختیار داشته و مابقی عوامل بصری در حاشیه قرار دارند. جامعهٔ آماری تهیه شده در جدول ۲، ۷ عدد مستخرج از ۱۰۳ عدد تمبر، جامعه آماری تهیه شده در جدول ۳، ۷ عدد مستخرج از ۳۰۴ عدد تمبر، جامعهٔ آماری تهیه شده در جدول ۴، ۷ عدد مستخرج از ۲۹۱ عدد تمبر است.

جدول ۲. نظام نوشتار مبتنی بر ضروریات وجود پیام نگارشی در تمبرها. منبع: نگارندگان.

ردیف	تصویر و ساختار خطی تمبر	توصیف و توضیح نظام نوشتاری تمبر
۱ نظام نوشتاری	 منبع: انجمن تمبر ایران، ۱۳۹۷، ۲۱۰. موضوع: سیاسی. محمدرضاشاه پهلوی/ سال انتشار: ۱۳۲۱./ عناوین (فارسی): پست ایران، خط نستعلیق. قیمت: ۱ ریال، خط نستعلیق./ عناوین(انگلیسی): قیمت.1R. فونت تایمز/	تصویر محمدرضاشاه در مرکز تمبر با نقشمایهٔ گیاهی تزیینی محصور است. عبارت اصلی به فارسی وسط‌چین در بخش پایین و قیمت تمبر به فارسی و انگلیسی در سمت راست و چپ و در بخش بالای تمبر و با زاویهٔ ۴۵ درجه و مورب در یک کادر تزیینی مثلثی قرارگرفته است. سازماندهی عناصر نوشتاری و تصویری در قالبی قرینه، مساوی و ساده مبین حس تعادل و استحکام است.
۲ نظام نوشتاری	 منبع: انجمن تمبر ایران، ۱۳۹۷، ۱۱۷. موضوع: سیاسی: موضوع: اقتصادی. نفت قم. سال انتشار: ۱۳۳۱./ عناوین(فارسی): نفت قم، خط نسخ.پست ایران، نستعلیق. قیمت: ۱ ریال، خط نستعلیق./ عناوین(انگلیسی): قیمت(لاتین): .1R. فونت تایمز	تصویر دکل نفتکش، چشم‌انداز شهر قم در کادر سمت راست و تصویر فروهر و سرباز هخامنشی درکادرسمت چپ تمبر است. عبارات اصلی با نوشتار فارسی در کادرهای جداگانه و به‌صورت تفکیکی در دو بخش و در یک راستا در پایین تمبر قرار گرفته اند. قیمت تمبر به فارسی و لاتین در سمت راست و چپ و در بخش بالای تمبر و با زاویهٔ ۴۵ درجه و مورب جانمایی شده است. عناصر نوشتاری و تصویری در کادرهای جداگانه در قطع عمودی (تصاویر) و قطع افقی (نوشتار) در حین عدم قرینه‌گی در کنار یکدیگر به وحدت بیان رسیده‌اند.
۳	 منبع: انجمن تمبر ایران، ۱۳۹۷، ۱۰۴.	تصویر فارابی در مرکز تمبر در یک پس زمینهٔ ساده است. عبارات اصلی به فارسی و انگلیسی در بخش بالا و پایین تمبر وسط چین و به گونه‌ای مماس شده است. قیمت به فارسی و لاتین در بخش راست و چپ و در بالای تمبر ترکیبی قرینه را در نوشتار ایجاد کرده است. جانمایی تصویر فارابی در مرکز تمبر و عناصر نوشتاری

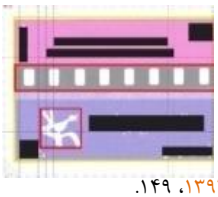
ردیف	تصویر و ساختار خطی تمبر	توصیف و توضیح نظام نوشتاری تمبر
نظام نوشتاری	موضوع: فرهنگی. هزاره ابونصرفارابی. سال انتشار: ۱۳۲۹./ عناوین(فارسی): پست ایران، خط نستعلیق. هزاره ابونصرفارابی، خط نستعلیق. قیمت: ۲/۵۰ دینار، خط نستعلیق./ عناوین(انگلیسی): FARABI، فونت تایمز/قیمت: ۵۰/۲ R..فونت تایمز.	در جهت بالا و پایین آن در یک راستا حاکی از ترکیبی قرینه در طراحی بصری تمبر است.
۴	 منبع: انجمن تمبر ایران، ۱۳۹۷، ۱۱۷.	
نظام نوشتاری	موضوع: سیاسی. عروسی محمدرضاشاه و ثریا اسفندیاری. سال انتشار: ۱۳۲۹./ عناوین(فارسی): پست ایران خط نستعلیق. قیمت: ۵۰ دینار، خط نستعلیق./ عناوین(انگلیسی): IRAN، فونت هلوتیکا. قیمت: .50D، فونت تایمز.	تصویر شاه در سمت راست و ملکه در سمت چپ تمبر است. عبارات اصلی و قیمت به فارسی و انگلیسی وسط چین در پایین تمبر در سه کادر نظام‌مند و متنوع در یک راستا و به‌صورت متوالی با ترکیبی قرینه در پایین تمبر جانمایی شده است. سازماندهی عناصر نوشتاری در گسترهٔ افق و قرارگیری تصویر ولیعهد و ملکه در راستای آن به‌گونه‌ای قرینه بر جنبه افقی بودن محور طراحی در تمبر تأکید می‌کند.
۵	 منبع: انجمن تمبر ایران، ۱۳۹۷، ۱۱۴.	
نظام نوشتاری	موضوع: فرهنگی. هزارمین سال تولد ابوعلی سینا. سال انتشار: ۱۳۲۶./ عناوین (فارسی): پست ایران، خط نستعلیق. یادگارجشن هزارساله ابن سینا، خط نستعلیق. قیمت: ۵+۱۰ ریال، خط نستعلیق./ عناوین (انگلیسی): قیمت.10RIALS+5، فونت هلوتیکا.	تصویر داریوش و ملازمان در حال جلوس بر تخت سلطنت بر روی تمبر است. عبارات اصلی و قیمت به فارسی و انگلیسی در بخش بالا و پایین و راست و چپ تمبر به موازات هم و وسط چین جانمایی شده‌اند. قرارگیری عناصر نوشتاری در پیرامون چهار وجه تمبر، به موازات و قرینه یکدیگر و نسبت به محدوده تصویر اصلی تمبر حرکتی دورانی داشته و گردش چشم را در تمبر ایجاد می‌کند.
۶	 منبع: انجمن تمبر ایران، ۱۳۹۷، ۱۲۸.	
نظام نوشتاری	موضوع: اجتماعی- سیاسی. سال پناهندگان.سال انتشار: ۱۳۳۹./ عناوین(فارسی): پست ایران، خط نستعلیق. قیمت: ۱ ریال، خط نستعلیق./ عناوین(انگلیسی): IRAN، فونت تایمز. قیمت: .1R، فونت تایمز.	تصویر درخت در مرکز تمبر با ستون و حاشیه تزیینی دارای ترکیبی قرینه است. عبارات اصلی و قیمت به فارسی و انگلیسی بالا و پایین و به موازات در تمبر در یک راستا است. قرارگیری ساختار مختصر و ساده عناصر نوشتاری در ترکیب با عناصر تصویری تمبر ترکیب‌بندی قرینه‌ای را ایجاد کرده که تعادل و توازن را تداعی می‌کند.

ردیف	تصویر و ساختار خطی تمبر	توصیف و توضیح نظام نوشتاری تمبر
۷		تصویر تاجگذاری محمدرضاشاه و ملکه محصور با نقشمایه‌های گیاهی تزئینی در دایره است. عبارت اصلی به فارسی در بخش مرکزی بالای تمبر با ترکیبی قرینه نسبت به کل کادر و همچنین در جهت نقطهٔ تأکید در بالای تمبر است. مجموعه نوشتار در بخش پایین اعم از قیمت به فارسی و انگلیسی چپ چین، راست چین و وسط چین در یک ترکیب مثلثی شکل با عنوان اصلی(تاجگذاری) در بخش بالای تمبر و همچنین با عناصر تصویری در مرکز تمبر موجب القای قرینگی، تعادل و توازن در تمبر است.
نظام نوشتاری	منبع: انجمن تمبر ایران، ۱۳۹۷، ۱۵۴. موضوع: سیاسی.تاجگذاری. سال انتشار: ۱۳۴۶./ عناوین(فارسی): تاجگذاری، خط نستعلیق. قیمت: ۱۰ ریال، خط نستعلیق. تاریخ، خط نستعلیق./ عناوین(انگلیسی):IRAN ،فونت تایمز. قیمت: .10R، فونت تایمز.	

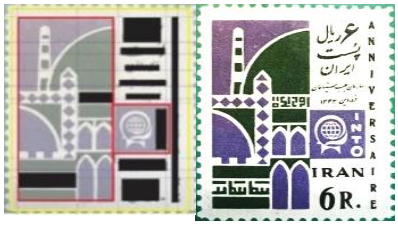
پس از کنکاش و تحلیل نظام نوشتاری تمبرها در جدول ۲ می‌توان ردپای تمبرهای دورهٔ پهلوی اول را مشاهده کرد. نظام نوشتاری در این دسته از تمبرها با همان عیار خط نستعلیق و در محدودهٔ مشخص و تنها به جهت رعایت ضروریات یک تمبر یعنی قیمت و پست ایران و ... آمده است. همچنین عبارت‌های لاتین با نوع قلم تایمز بوده است. بیشتر اینگونه از تمبرها در شروع حکومت پهلوی دوم است و نشان از استیلای همان تفکر طراحی پهلوی اول در این تمبرها است. هرچه از سال‌های اولیه حکومت پهلوی دوم فاصله می‌گیریم، شاهد تنوع حضور نوشتاری در تمبرها هستیم که در جدول‌های دیگر آن را مشاهده می‌نماییم.

جدول ۳. نوشتار خبری در تمبر برای کامل کردن پیام بصری تمبر. منبع: نگارندگان.

ردیف	تصویر و ساختار خطی تمبر	توصیف و توضیح نظام نوشتاری تمبر
۱		تمبر صرفاً دارای عناصر نوشتاری و عاری از عناصر تصویری است. کلیت نوشتار بر محوریت تایپوگرافی و ترکیب حروف انگلیسی با ترکیبی ساختارگرایانه و صرفاً بر مبنای خطوط نظام‌مند گریدبندی شده است. عبارات اصلی انگلیسی در پس‌زمینهٔ تمبر در سمت چپ و مرکز گریدبندی شده است. عبارات فارسی از بالا به پایین در سمت راست تایپوگرافی و جانمایی شده است. ساختار متقاطع و گریدبندی نوین عناصر نوشتاری و نحوهٔ جانمایی آن‌ها در تمبر ترکیبی غیرقرینه ایجاد کرده که تأکید بر عدم قرینگی آن‌ها در کل اجزاء بصری تمبر مشهود است.
نظام نوشتاری	منبع: انجمن تمبر ایران، ۱۳۹۷، ۱۳۹. موضوع: اجتماعی (پزشکی). دومین کنگره جامعه دندانپزشکان ایران. سال انتشار: ۱۳۴۳./ عناوین (فارسی): دومین کنگره جامعه دندانپزشکان ایران، تایپوگرافی. پست ایران، خط نستعلیق. شهریور ۱۳۴۳، تایپوگرافی. قیمت: ۴ ریال، تایپوگرافی./ عناوین(انگلیسی): 2-A&D، فونت هلوتیکا. IRAN، فونت هلوتیکا. قیمت: 4 .R، فونت هلوتیکا.	

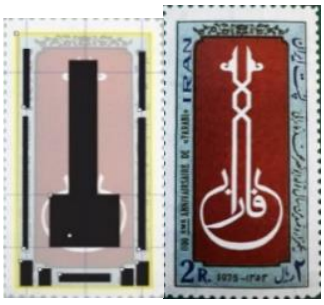
ردیف	تصویر و ساختار خطی تمبر	توصیف و توضیح نظام نوشتاری تمبر
۲ نظام نوشتاری	 منبع: انجمن تمبر ایران، ۱۳۹۷، ۱۴۹. موضوع: فرهنگی. نخستین فستیوال بین‌المللی فیلم‌های کودکان. سال انتشار: ۱۳۴۵. / عناوین(فارسی): نخستین فستیوال بین‌المللی فیلم‌های کودکان، خط نستعلیق. پست ایران، خط نستعلیق. قیمت: ۴ ریال، خط نستعلیق. عناوین(انگلیسی):. FIRST TEHRAN IN INTERNATIONAL FESTIVAL OF FILMS FOR CHILDREN، فونت هلوتیکا.IRAN، فونت تایمز. قیمت: .4R، فونت هلوتیکا.	تصویر نگاتیو فیلم بر محور خط افق و در مرکز تمبر جانمایی شده و مجموعه عناصر تصویری و نوشتاری در دو بخش بالا و پایین به تفکیک از یکدیگر قرار دارند. عبارت اصلی به فارسی و قرارگیری آن در کادر افقی در بخش یک سوم پایین و راست تمبر مترادف با تصویر سمت چپ باعث ایجاد تعادل و سکون شده است. قرارگیری عناوین اصلی و قیمت به انگلیسی و فارسی به موازات هم، در بالا و پایین تمبر موجب گردش چشم یکسان در کل محیط تمبر می‌شود. سازمان‌دهی عناصر تصویری و نوشتاری در ماهیتی موازی در بخش بالا و پایین تمبر و بخش‌بندی آن در کادر افقی نشان از القای حس آرامش، سکون است.
۳ نظام نوشتاری	 منبع: انجمن تمبر ایران، ۱۳۹۷، ۱۲۰. موضوع: اقتصادی. چهارمین کنگره جهانی جنگلبانی. سال انتشار: ۱۳۳۳./ عناوین(فارسی): صنایع چوب در ایران، خط نسخ. چهارمین کنگره جهانی جنگلبانی، خط نسخ. قیمت: ۱ ریال، خط نستعلیق. تاریخ، خط نستعلیق./ عناوین(انگلیسی): IRAN. قیمت: .1R. فونت تایمز.	تصویر جنگل و انسان در حال قطع درخت در مرکز تصویر در یک کادر لوزی نسبت به کادر مستطیلی حواشی تمبر است. عبارات اصلی به فارسی معرب و انگلیسی در مرکز تمبر در بخش بالا جانمایی شده‌اند. قرارگیری قیمت به انگلیسی و فارسی در سمت چپ و راست و سال در مرکز تمبر ترکیبی قرینه نسبت به خط محور عمودی تمبر ایجاد کرده است. قرارگیری عبارت اصلی به فارسی و انگلیسی خارج از محدوده طرح تمبر در پایین کادر گردش چشم را از بالا به پایین تمبر می‌کشاند. جانمایی عناصر نوشتاری و تصویری در تکامل با یکدیگر کشش نگاه را در بخش مرکزی تمبر(داخل کادر لوزی) تقویت می‌کند و افزون بر آن تعادل، توازن و قرینه‌گی در کل مجموعه مشاهده می‌شود.
۴	 منبع: انجمن تمبر ایران، ۱۳۹۷، ۱۴۷.	دکل‌های برق و ساحل خلیج فارس در ریتم منظم و پلکانی از گوشه سمت چپ بالای کادر با سیر نزولی در تقابل با عناصر نوشتاری و در محدوده مرزبندی قطری به تفکیک از یکدیگر در سمت راست قرار گرفته‌اند. عبارت اصلی به فارسی و انگلیسی در

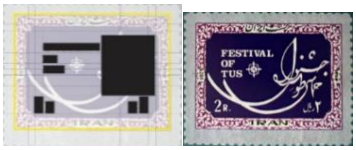
ردیف	تصویر و ساختار خطی تمبر	توصیف و توضیح نظام نوشتاری تمبر
نظام نوشتاری	موضوع: اقتصادی. تأسیس ۶ شرکت نفتی در خلیج فارس. سال انتشار: ۱۳۴۴./ عناوین(فارسی): پست ایران،خط نستعلیق. شرکت بین المللی دریایی ایران، شرکت نفت خلیج فارس،شرکت نفت فلات قاره ایران،شرکت نفت فارس،شرکت نفت لاوک،فونت تیتر.خلیج فارس، خط نستعلیق. قیمت ۱۴، خط نستعلیق. عناوین(انگلیسی): IRAN، فونت تایمز. IRAN، فونت تایمز IMINOCO .IMINOCO .PEGUPCO.IROPCO.F.P.C..LAPCO. .فونت هلوتیکا. .PERSINGOLF فونت تایمز. قیمت: .R 14. فونت تایمز.	بالا و مرکز تمبر قرار دارد. عبارات فرعی به فارسی راست چین و معادل انگلیسی آن‌ها چپ چین درسمت راست به طور پیوسته از بالا به پایین تمبر در یک راستا قرار گرفته است. قرارگیری قیمت به فارسی و انگلیسی در سمت چپ و راست و عبارت اصلی در بخش پایین و مرکز تمبر در یک راستا بر ایجاد تعادل و سکون در عناصر نوشتاری کادر افقی تمبر تأکید می‌ورزد.
۵ نظام نوشتاری	 منبع: انجمن تمبر ایران، ۱۳۹۷، ۱۳۹. موضوع: اجتماعی (پزشکی). دومین کنگره جامعه دندانپزشکان ایران. سال انتشار: ۱۳۴۳./ عناوین(فارسی): ۲، دومین کنگره جامعه دندانپزشکان ایران، تایپوگرافی. قیمت: ۲ ریال،تایپوگرافی./ عناوین(انگلیسی): IRAN ،تایپوگرافی. قیمت .2R، تایپوگرافی.	عبارات اصلی به فارسی به‌گونه‌ای ساختارگرایانه از جهت بالا حول فرم و گریدی نیمدایره از مرکز به سمت پایین تمبر در ساختاری پلکانی تایپوگرافی شده است. طراحی حروف این نوشتار منحصربه فرد بوده و نشان از به رسمیت شناختن طراحی حروف در تمبرها و همچنین ارتباط نوشتار و تصویر دارد. قیمت تمبر به فارسی در سمت راست و پایین تمبر و معادل انگلیسی آن در بالا و سمت چپ تمبر قرار دارد.
۶ نظام نوشتاری	 منبع: انجمن تمبر ایران، ۱۳۹۷، ۱۲۸. موضوع: اجتماعی (پزشکی). سومین کنگره جامعه دندانپزشکان ایران. سال انتشار: ۱۳۴۴. عناوین(فارسی): سومین کنگره جامعه دندانپزشکان ایران، خط نستعلیق. پست ایران، خط نستعلیق. قیمت: ۶ ریال، خط نستعلیق. عناوین(انگلیسی): IRAN.THE 3RD IRANIAN DENTAL CONGRESS 1965، فونت تایمز. قیمت: .6R، فونت تایمز.	عناصر تصویری با ماهیت درمان و دندانپزشکی در بخش بالا و مجموع عناصر نوشتاری در بخش مرکز و پایین تمبر است. عبارات فرعی به فارسی راست چین و معادل انگلیسی آن‌ها در سمت چپ در مرکز تمبر قراردارد. عبارات اصلی و قیمت به فارسی و معادل انگلیسی در بخش پایین تمبر راست چین، وسط چین و چپ چین شده اند؛ اما با وجود گسترهٔ کلمات و به دلیل اندازه کوچک فونت آن‌ها، جلوه بصری زیادی ندارد. با این وجود تمرکز مجموعه نوشتار در مرکز و پایین تمبر موجب گردش چشم در این بخش شده و در ترکیب با عنصر تصویری منفعل در بخش بالای تمبر دارای انرژی بالایی است.

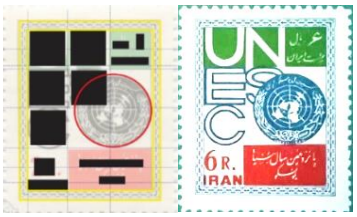
ردیف	تصویر و ساختار خطی تمبر	توصیف و توضیح نظام نوشتاری تمبر
۷ نظام نوشتاری	 منبع: انجمن تمبر ایران، ۱۳۹۷، ۱۵۴. موضوع: فرهنگی. سازمان جلب سیاحان. سال انتشار: ۱۳۴۳./ عناوین(فارسی): پست ایران، خط نستعلیق. سازمان جلب سیاحان، خط نستعلیق. قیمت: ۶ ریال، خط نستعلیق./ عناوین(انگلیسی):IRAN، فونت تایمز. ANNIVERSAIRE، فونت هلوتیکا. قیمت: 6R.، فونت تایمز.	عناصر تصویری و نوشتاری به‌صورت ترکیبی و ساختارگرایانه در محورهای افقی و عمودی در بطن یکدیگر جانمایی شده‌اند. تمرکز عبارات اصلی و فرعی به فارسی و انگلیسی در سمت راست تمبر از جهت بالا به پایین است. کلیت عناصر نوشتاری بر محدوده خطوط عمودی و افقی گریدبندی شده و ترکیب‌بندی غیرقرینه‌ای را در تمبر ایجاد کرده‌اند. قرارگیری کل مجموعه نوشتار به‌صورت انبوه در بخش راست تمبر، وزن و تعادل را از لحاظ بصری در ارتباط با عناصر تصویری معمارگونه در سمت چپ ایجاد کرده است.

بر طبق داده‌های تصویری در جدول ۳ در میانهٔ حکومت پهلوی در این دسته از تمبرها نظام نوشتاری در هم‌شکلی با نظام تصویری به یک زبان بصری واحد دست می‌یابد. برای نمونه در تمبر شمارهٔ ۷ (به‌جز موارد ضروری در تمبرها) از نوشتاری با خط کوفی بنایی استفاده شده است. این خطوط راست خط در پیوند با نظام تصویری تمبر که از خطوط هندسی استفاده شده تعامل قابل قبولی دارد. این رخداد نشان از به‌کارگیری افراد حرفه‌ای و آشنا با مبانی بصری در طراحی تمبرها در این دوره را دارد. دیگر خط نستعلیق تنها خط موجود کاربردی در نظام نوشتاری تمبرها لحاظ نمی‌شود. در برخی از تمبرها از طراحی حروف استفاده شده است؛ برای مثال در شماره ۵ یا شماره ۱ شاهد طراحی حروف هستیم. به‌کار گیری اینگونه از تمبرها برای موضوعاتی که با پیشرفت علوم و نوآوری سر و کار دارد، قابل تأمل است. آشنایی با رخدادهای هنری در سطح جهانی مانند جنبش لتریسم و شناخت قابلیت‌های حروف فارسی در این دوره را می‌توان جزو عوامل این دست‌آورد دانست.

جدول ۴. نوشتار در تمبر به‌عنوان فرم اصلی در نقش طراحی حروف خاص یا نمایش هنر خوشنویسی و پیام نگارشی اصلی تمبر. منبع: نگارندگان.

ردیف	تصویر و ساختار خطی تمبر	توصیف و توضیح نظام نوشتاری تمبر
۱	 منبع: انجمن تمبر ایران، ۱۳۹۷، ۱۹۳.	تأثیرگذارترین عنصر بصری نشانه نوشتاری فارابی در مرکز تمبر است. نوشتار ایستا و عمودگرای فارابی مرکب از دو خط عربی است. ایستایی و قدرت بیانی آن با توجه به کادر عمودی تمبر که متناسب با کشیدگی طره‌های الف که در بخش بالای آن گره ایجاد شده و مزین به نقشمایهٔ گیاهی در انتهای الف بوده در کلمه فارابی کشیده‌تر شده و بر ساختار عمودی مضاعف هم نشان و هم کادر تأکید اساسی دارد. عبارات فرعی و قیمت به فارسی و انگلیسی پیوسته حول نشانه نوشتاری اصلی

ردیف	تصویر و ساختار خطی تمبر	توصیف و توضیح نظام نوشتاری تمبر
نظام نوشتاری	تولدابونصرمحمد فارابی. سال انتشار: ۱۳۵۳./ عناوین(فارسی): فارابی، ترکیب خط ثلث و خط کوفی. یک هزار و صدمین سال تولد ابونصر محمد فارابی، خط نستعلیق. پست ایران، خط نستعلیق. قیمت: ۲ ریال، خط نستعلیق./ عناوین(انگلیسی): 1100. ANNIVAIRSAIRE DE FARABI فونت هلوتیکا. قیمت: .2R، فونت هلوتیکا.	موجب گردش چشم و ریتمی منظم از لحاظ بصری شده است. شاکله با صلابت، ترکیب منسجم و قرینه نشانه نوشتاری در زمینه تمبر نسبت به سایر عبارات متناسب با پیام فرهنگی آن بوده و مبین اصل تعادل و قرینگی در تمبر است.
۲ نظام نوشتاری	 منبع: انجمن تمبر ایران، ۱۳۹۷، ۱۹۵. موضوع: فرهنگی. جشنواره حماسی طوس. سال انتشار: ۱۳۵۴. / عناوین(فارسی): جشنواره حماسی طوس، خط شکسته نستعلیق. قیمت: ۲ ریال، خط نستعلیق. / عناوین(انگلیسی): FESTIVAL OF TUS فونت تایمز. قیمت: .2R، فونت تایمز	عبارت جشنوارهٔ حماسی طوس در غالب نشان نوشتاری و با خط شکسته نستعلیق تحریر شده است. عبارت اصلی به فارسی در یک ریتم پیوسته، سوار برهم و در هم تنیده حروف در بخش راست تمبر جانمایی شده و در سمت چپ تمبر با عبارت انگلیسی آن ارتباطی متقابل داشته و بر یک ترکیب اسپیرال، موازی و غیرقرینه در ماهیت کلی بصری تمبر دلالت کرده و نگاه چشم را از سمت راست به سمت چپ تمبر ختم می‌کند. عبارات فرعی به فارسی و انگلیسی، در حالتی پیوسته حول فضای نشان نوشتاری اصلی را در یک محدوده کادر افقی پرکرده است. قیمت به فارسی و انگلیسی در سمت راست و چپ با ترکیبی قرینه جهت ایجاد تعادل در دو طرف نشان نوشتاری قرار گرفته است.
۳ نظام نوشتاری	 منبع: انجمن تمبر ایران، ۱۳۹۷، ۱۵. موضوع: فرهنگی. هفته کتاب. سال انتشار: ۱۳۴۵./ عناوین (فارسی): هفته کتاب. خط شکسته نستعلیق. قیمت: ۸ ریال. خط نستعلیق. تاریخ، خط نستعلیق./ عناوین (انگلیسی): IRAN. قیمت: .8R. فونت تایمز.	مهمترین عبارت نوشتاری در این تمبر مجموعه شعری است که در یک حاشیه تذهیب (سرلوحه)، در ترکیب چلیپا، مورب و با خط شکسته نستعلیق خوشنویسی شده است. سبک نوشتاری چلیپا عنصر نوشتار بخش مرکزی در راستای موضوعیت فرهنگی تمبر (هفته کتاب) بوده، اما با وجود گسترهٔ کلمات و به‌دلیل دانگ کوچک قلم جلوه بصری زیادی ندارد. مجموعه عناصر نوشتاری در ترکیب با بدنه تذهیب در غالب عنصر بصری تأثیرگذار در تمبر به‌گونه‌ای چیدمان شده‌اند که تمام فضاها به‌طور یکسان در زمینه تمبر اعم از بالا، مرکز و پایین تمبر پوشش داده شده و در پی آن تعادل، توازن و قرینه‌گی و گردش چشم به‌طور مساوی مشاهده می‌شود.
۴	 منبع: انجمن تمبر ایران، ۱۳۹۷، ۱۷۱.	عبارت پنجمین جشن هنر شیراز تخت‌جمشید در غالب نشان نوشتاری و با ترکیب خط نستعلیق و شکسته نستعلیق خوشنویسی شده است. حضور قوی و منسجم نوشتار در مرکز تمبر دارای برخوردی نویسه‌نگارانه یا تایپوگرافی از سوی طراح بوده است. این عبارت در یک ریتم پیوسته، منظم و از بالا به پایین سازمان یافته و موجب پویایی

ردیف	تصویر و ساختار خطی تمبر	توصیف و توضیح نظام نوشتاری تمبر
نظام نوشتاری	موضوع: فرهنگی. پنجمین جشن هنر شیراز تخت جمشید. سال انتشار: ۱۳۵۰. / عناوین (فارسی): پنجمین جشن هنر شیراز تخت جمشید،خط نستعلیق و شکسته نستعلیق. قیمت: ۲ ریال، نستعلیق. تاریخ، خط نستعلیق./ عناوین (انگلیسی): : FESTIVAL OF ARTS SHIRAZ PERSPOLIS ، فونت هلوتیکا. IRAN، فونت تایمز. قیمت: .2R. فونت تایمز.	در مرکز تمبر شده است. عبارات فرعی به فارسی و انگلیسی، در حالتی پیوسته و حول فضای نشان نوشتاری اصلی تمبر را در یک محدوده کادر عمودی به تفکیک از نشان نوشتاری پرکرده‌اند. عیار خط شکسته در این تمبر با شیوهٔ مرسوم دورهٔ پهلوی دوم همخوانی دارد.
۵ نظام نوشتاری	 منبع: انجمن تمبر ایران، ۱۳۹۷، ۱۳۱. موضوع: فرهنگی- اجتماعی. سالگرد بنیاد یونسکو. سال انتشار: ۱۳۴۱. / عناوین (فارسی): سالگرد بنیاد یونسکو، خط نستعلیق. قیمت: ۶ ریال. خط نستعلیق./ عناوین(انگلیسی): UNESCO فونت هلوتیکا. قیمت: .6R. فونت تایمز.	عبارت نوشتاری یونسکو به زبان انگلیسی با فونت هلوتیکا با حروف بزرگ در بخش بالای سمت چپ تمبر و ساختارگرایانه در یک ترکیب عمودی منسجم قرار داده شده و حرف O در آخر کلمه UNESCO با شکل کرهٔ زمین تأکید خاصی از لحاظ گویشی نوین در ارتباط با تصویر، ارائه کرده است. آنچه که موجب شده تا این تمبر در این گروه قرار گیرد؛ گسترهٔ حروف انگلیسی است که نیمی از فضا را به‌خود اختصاص داده است. عبارات فرعی به فارسی و انگلیسی در بخش بالا سمت راست و درگوشهٔ سمت راست بخش پایین تمبر قرار دارد. به‌دلیل انتشار عناصر نوشتاری در تمبر فضای مثبت بر فضای منفی غالب است و به‌طور کلی عناصر نوشتاری انگلیسی بر فارسی غالب است.
۶ نظام نوشتاری	 منبع: انجمن تمبر ایران، ۱۳۹۷، ۱۵۶. موضوع: سیاسی. انقلاب سفیدشاه و مردم. سال انتشار : ۱۳۴۶./ عناوین(فارسی): انقلاب سفیدشاه و مردم، خط نستعلیق. مصرع شعر، خط شکسته نستعلیق. قیمت: ۱۴ ریال، خط نستعلیق./ عناوین(انگلیسی): .IRAN فونت تایمز. قیمت: .14R، فونت تایمز.	تصویر محمدرضاشاه در سمت راست با عنصر نوشتاری شعر و به خط شکسته نستعلیق در سمت چپ در تقابل و تکامل با یکدیگر جانمایی شده‌اند. جانمایی عناصر نوشتاری در تقابل با عنصر تصویری شاه در تمبر بر ترکیب‌بندی غیرقرینه دلالت می‌کند. نوشتار با خط سنتی به‌شیوه کتابت، حالتی ایستا را به تمبر داده است. عبارات فرعی به فارسی و انگلیسی حول هم عنصرتصویری و هم عنصر نوشتاری اصلی تمبر واقع در هسته مرکزی تمبر قرار دارند.
۷	 منبع: انجمن تمبر ایران، ۱۳۹۷، ۱۴۴.	عبارات نوشتاری بر روی تمبر در جهت بیان شعارهای تبلیغاتی است که با یک ترکیب نو و بدیع با هدف جلب مخاطب و القای اهداف

ردیف	تصویر و ساختار خطی تمبر	توصیف و توضیح نظام نوشتاری تمبر
نظام نوشتاری	موضوع: فرهنگی. کنگره جهانی مبارزه با بیسوادی. سال انتشار: ۱۳۴۴./ عناوین(فارسی): پیکار ملی با بیسوادی، خط نستعلیق./ عبارات زگهواره تا گور دانش بجوی، سواد برای زندگی بهتر، پیکار ملی با بیسوادی، خط شکسته نستعلیق و فونت نسخ ایرانی. قیمت: ۸ ریال، خط نستعلیق./ عناوین(انگلیسی):IRAN. فونت تایمز. قیمت: .8R ، فونت تایمز.	آموزشی است. عبارات اصلی در بخش مرکزی بالای تمبر در یک ترکیب‌بندی متقاطع و مورب‌گون سازمان یافته‌اند. عبارات فرعی در سمت راست بالای کادر و لاتین در بخش چپ تمبر قرار دارد. با وجود تعداد زیاد عناصر نوشتاری در صفحه، اما به‌دلیل عدم تناسب دانگ قلم و صفحه، عناصر نوشتاری حضور کمرنگی در تمبر دارند. همچنین با وجود استفاده از فراوانی نوشتار حتی دو خط نسخ و نستعلیق، پراکندگی نوشتار که نتوانسته به وحدت بیانجامد در این حضور کمرنگ نقش داشته است.

در جدول ۴ شاهد استقلال نظام نوشتاری در تمبرها هستیم. به‌رسمیت شناختن نظام نوشتاری به‌عنوان عنصر تصویری که به‌تنهایی می‌تواند کارکرد تصویری داشته باشد، در این دسته به‌وضوح به‌چشم می‌آید. موضوعات عموماً فرهنگی و ملی زمینهٔ مناسبی را برای یک طراح فراهم نموده که بتواند از گنجایش خط‌های سنتی جهت طراحی تمبرها بهره ببرد. خطوط کاملاً ایرانی مانند شکستهٔ نستعلیق توانسته در برخی از نمونه‌ها کنش و سرزندگی تمبرها را افزایش دهد. اندازهٔ بزرگ در استفاده از شکسته‌نستعلیق در ردیف ۲ و ۴ از جدول فوق، نشان می‌دهد که خطی که تا به آن روز به‌جهت عنوان و بزرگ‌نویسی به‌رسمیت شناخته نمی‌شد، چگونه کاربردی نو و تازه‌ای یافته است. این دسته به‌واسطهٔ چیرگی بصری نظام نوشتاری در تمبرها، نشان از قابلیت نظام نوشتاری در طراحی این رسانه را دارد که می‌تواند به‌جز از جذابیت بصری هویت فرهنگی محصول را در خود داشته باشد.

نتیجه‌گیری

شناسایی و ارزیابی نظام نوشتاری در تمبرهای دورهٔ پهلوی در بین جامعه آماری هدفمند و منتخب در مجموع با احتساب ۵ نمونه از دورهٔ پهلوی اول در جدول ۱ و ۲۱ نمونه از دورهٔ پهلوی دوم در جداول ۲، ۳ و ۴ انجام شد. نظام نوشتار در این جدول‌ها، از لحاظ تقسیم‌بندی نوع زبان فارسی و لاتین؛ مشتمل بر (کلمه، حرف، عبارت، عدد) ارزیابی شد. تمبرهای دورهٔ پهلوی اول بر حسب عدم‌تنوع موضوع برمبنای اصول زیبایی‌شناسانه، ساده و تنوع کمی ارزش‌های متنوع ساختاری در نظام نوشتار ارائه شده‌اند. در تمبرهای این دوره، تنها از خط نستعلیق برای عبارات فارسی و از فونت تایمز جهت عبارات لاتین استفاده شده است؛ از لحاظ اصول بصری در ارتباط متن و تصویر ارجحیت ترکیب‌بندی قرینه بر ترکیب‌بندی غیرقرینه در ساختار نوشتار وجود دارد؛ با پیروی از چنین ساختاری و به‌دلیل قرینه‌گی در عناصر تصویر و نوشتار، فضای مثبت و منفی یکسان، تعادل و توازن و گردش چشم یکنواخت بر روی تمبرهای این دوره به‌چشم می‌خورد. نگارندگان تمبرهای دورهٔ پهلوی دوم را به لحاظ گستردگی جامعهٔ آماری در ساختار نظام نوشتاری در سه دسته طبقه‌بندی کردند: ۱. نظام نوشتاری مبتنی بر نوشتار ضروری تمبرها؛ بدین معنا که لزوم به‌کارگیری اداری در طراحی تمبرها یک سری نوشتار را لازم داشته که نوشتار تنها به آن جهت به‌کار گرفته شده است. ۲. نظام نوشتاری مبتنی بر خبر و اطلاع‌رسانی؛ در این دسته از تمبرها، گرچه تصاویر دیگر به‌جز نظام نوشتاری حاکمیت بصری بر صحنه را در اختیار دارند؛ اما نوشتار در تعامل آن تصاویر بوده و از دید معنایی و خبری، تصویر را کامل می‌کند. ۳. نظام نوشتاری مبتنی بر حاکمیت نظام نوشتار بر صفحه؛ بدین معنا که در برخی از تمبرها، نوشتار (شامل ریخت‌های نوشتاری فارسی و لاتین و اعداد)، حاکمیت بصری بر صفحه را در اختیار داشته و مابقی عوامل بصری در حاشیه قرار دارند. پس از ارزیابی

ساختارخطی و عناصرکیفی موجود بر آن‌ها می‌توان اشاره کرد؛ با توجه به روند تدریجی توسعه و پیشرفت به‌ویژه شکل‌گیری پدیدهٔ مدرنیزاسیون و تحولات در عرصه‌های مختلف فرهنگی، اقتصادی و به‌ویژه سیاسی، مناسبات طراحی و ارتقاء کیفیات بصری، نظام نوشتار تمبرها دارای ویژگی‌های شناختی ارزشمندی شدند و همچنین اصلاحات نوشتاری متنوع و بارزی در جهت ساختار، کاربرد حروف و گریدبندی صورت پذیرفت. در این دوره از خطوط نستعلیق، شکستهٔ نستعلیق، نسخ ایرانی، ثلث و کوفی در عبارات فارسی و همچنین فونت‌های تایمز و هلوتیکا برای عبارات لاتین استفاده شده است. در برخی موارد، کاربرد حروف و عبارات لاتین بر فارسی مقدم بوده و در مناسباتی به‌ویژه در عرصهٔ بین‌الملل صرفاً با تنوع ساختاری از بابت کاربرد فونت‌های لاتین مواجه هستیم. در این دوره -پهلوی دوم- برتری ترکیب‌بندی غیرقرینه بر ترکیب‌بندی قرینه در ساختار نوشتار وجود داشته و همچنین به‌دلیل غیرقرینه بودن در ساختار عناصر تصویری و نوشتاری، فضای مثبت و منفی، تعادل و توازن و گردش چشم در برخی تمبرها مشاهده نمی‌شود و حتی در برخی موارد کاربرد نوین ساختارهای طراحی سبب شد، از ارزش‌های عناصر تصویری تمبر کاسته شود و صرفاً به ارزش‌های نوشتاری بیانی تمبر که در جهت اهداف تبلیغاتی مختلفی بوده، پرداخته شود. طراحان تمبر آن دوره حتی علاوه بر این تأکیدات بیانی در ساختار نوشتار، در نحوهٔ ترکیب‌بندی و کاربرد ساختارهای متقاطع، عمودی و افقی، ضربدری، دایره‌ای و مثلثی شکل در نظام‌بخشی به آثار خود استفاده کرده‌اند. آن‌ها به موازات این بیان نو در عرصهٔ ساختار نوشتار، علاوه بر تنوع و کاربرد خطوط ایرانی، به طراحی فونت (تایپوگرافی) در زمینهٔ عبارات اصلی تمبرها به‌زبان فارسی و انگلیسی نیز پرداختند.

مشارکت‌های نویسنده

این پژوهش با مشارکت همه نویسندگان نوشته شده است. همه نویسندگان نتایج را مورد بحث قرار دادند، نسخه نهایی دستنوشته را بررسی و تایید کردند.

تقدیر و تشکر

این پژوهش فاقد تشکر و قدردانی است.

تضاد منافع

نویسنده (نویسندگان) هیچ تضاد منافع احتمالی پیرامون تحقیق، تألیف و انتشار این مقاله را اعلام نکردند.

منابع مالی

نویسنده (نویسندگان) هیچ گونه حمایت مالی برای تحقیق، تألیف و انتشار این مقاله دریافت نکردند.

پی‌نوشت

۱. سپهر- نشانه: شناخته شده‌ترین نظریه‌پرداز نشانه‌شناسی فرهنگی، یوری لوتمان و ارائه دهندهٔ نظریهٔ سپهرنشانه‌ای (۱۹۸۴) است. به اعتقاد وی فرهنگ، عبارت از اطلاعات غیروراثتی و ابزاری به‌منظور سازمان‌دهی و گفت و گو یا ارتباط است. در نظر لوتمان هر فرهنگ، متنی قلمداد می‌شود که باید در فضای خاص تولید شدهٔ آن تفسیر صورت گیرد.

۲. سورشارژ: (Surcharg) (روچاپ) فرانسوی، (Overprint) (روچاپ) انگلیسی، به عمل مهر زدن بر روی اسکناس یا تمبر گفته می‌شود. سورشارژها رنگ‌های مختلفی مانند سیاه، قهوه‌ای یا سبز دارند که هر یک از رنگ‌ها ارزش خاص خود را دارند. روچاپ به‌منظور بالا بردن قیمت تمبر یا از بین بردن یک نقش انجام می‌شود.

منابع

- احمدیان، رباب و زنگی، بهنام. (۱۴۰۳). بررسی ظرفیت‌های بصری حروف فارسی در نشان‌های نوشتاری فرهنگی. *نشریه مطالعات عالی هنر*، ۳(۵)، ۴۶-۲۷.https://art-studies.ir
- انجمن تمبر ایران. (۱۳۹۷). *راهنمای تمبر ایران*. آرویج ایرانیان.
- بین آبادی، نرجس، شیخی نارانی، هانیه و ایمان زاده چرندابی، علی اصغر. (۱۳۹۷). مطالعه نقوش اسلیمی و ختایی در طراحی تمبرهای سیاسی دورهٔ پهلوی دوم. *فصلنامه تاریخ نو*، (۲۵)، ۹۶-۷۱.
- رحیمی، عبدالرفیع و فتحی، سیده فروغ. (۱۳۹۶). تاریخ در قاب تمبرهای دورهٔ نخست حکومت محمدرضا پهلوی با تکیه بر آمار. *فصلنامه گنجینه اسناد*، ۴(۲۷)، ۱۹-۶.https://ganjineh.nlai.ir
- شعیری، حمیدرضا. (۱۳۹۱). *نشانه- معناشناسی دیداری*. انتشارات سخن.
- طاهری، فائزه. (۱۳۹۷). *مبانی طراحی بصری برای فونت فارسی* (چاپ اول). انتشارات فاطمی.
- گلشن، لیلا. (۱۳۹۵). *بررسی بصری تمبرهای گنجینه موزه ملک*. (پایان نامه کارشناسی ارشد ارتباط تصویری). دانشکده هنرهای تجسمی، دانشگاه هنر تهران، تهران، ایران.
- فتحی، سیده فروغ، عادلفر، باقرعلی، رحیمی، عبدالرفیع و بهرام نژاد، محسن. (۱۳۹۹). انعکاس تحولات تاریخی، سیاسی، اقتصادی، فرهنگی و اجتماعی ایران در تمبرهای دورهٔ رضاشاه پهلوی (۱۳۰۴-۱۳۲۰ش). *فصلنامه گنجینه اسناد*، ۳(۱۱۹)، ۷-۲۷.https://doi.org/10.22034/GANJ.2020.2575
- محمودی، فتانه و یزدانی، فاطمه. (۱۴۰۰). تحلیل گفتمان تمبرهای پستی با موضوع فرهنگی در دو دورهٔ پهلوی و جمهوری اسلامی ایران. *فصلنامه هنرهای کاربردی*، ۱(۳)، ۱۰۹-۹۵.
https://doi.org/10.22075/AAJ.2022.26355.1139
- نوین فرح بخش، فریدون. (۱۳۸۰). *راهنمای تمبرهای ایران: قاجار، پهلوی، جمهوری اسلامی*. فرح بخش.